

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY VII.

BARCELONA 30 DE SETEMBRE DE 1884

NÚM. 71.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA 'LS ASSOCIATS.—Pera 'ls no socis: 1⁵⁰ pessetas al any.—Número sol 25 cént.
Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigir-se totas
las comunicacions y en las llibrerias de Verdaguer, Parera, y Felip.

SESSIONS Y EXCURSIONS

- Octubre. . . 16.—Sessió preparatoria de la excursió á Badalona.—Lectura de la memoria de la excursió á Barbará, per D. Lluís Ferrer, y de la segona excursió á Cardó, per D. Pere Company y Fages.
- » 19.—Excursió á Badalona.
- » 30.—Sessió preparatoria de la excursió á Mediona y Sant Pere de Riudeviltles.—Lectura de la memoria de la excursió al Puig-Sacau, per D. Antoni Auléstia y Pijoan.
- Novembre. 1 y 2.—Excursió á Mediona, Sant Joan de Cruilles y Sant Pere de Riudeviltles.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MES DE SETEMBRE.

D. Lluís Peypoch.

» Joseph Mañé y Rafecas.

DELEGAT.

D. Joseph Llavallol, á Tortosa.

CONFERENCIAS

SOBRE

L' ART ROMÁNICH Á CATALUNYA.

V.— DATA Y ESTIL DELS MONUMENTS FINS AL SIGLE XII.

En la conferencia donada lo dia 25 d' Abril del corrent any, per nostre consoci D. Joaquim Olivó y Formentí, s' ocupá dels monuments catalans del sigle xi.

Digué que domina en los meteixos la planta en figura de creu llatina, constant las iglesias de regular importancia de tres naus, essent las laterals mes baixas que la central, haventhi cinch en la de Ripoll. A cada nau, segons lo conferenciant, ve á correspondre un ábside y aixís solen ésser tres en la majoria dels temples d' aquell temps; Ripoll que te cinch naus, compta ab set àbsides, corresponent los dos excedents á las prolongacions del creuher. Dits àbsides son de planta semicircular, essent la central de major radi, y á voltas se trova aquesta unida á una prolongació rectangular de la nau central pera donar mes espay al santuari com succeheix en Sta. María de Besalú. En St. Cugat del Vallés presentan los àbsides la particularitat d' ésser de planta poligonal.

En la part central del creuher, digué, que era frequent veure alsarse un cimbori de planta poligonal, com succeheix en St. Cugat del Vallés, St. Llorens de Munt, etc. La cuberta de las naus, manifestá ésser sempre per una volta de canó seguit de secció peraltada, apoyant en pilans de planta regularment quadrada per medi d' arcadas tenint ó no pilastras embegudas. En la part superior del mur de la nau central, donant sobre las cubertas de las laterals, s' obran los finestrals que han de prestar llum á aquella.

Descrigué desseguida las fatxadas, dihent que, per lo comú, presentan grans paraments llisos, interromputs per pocas oberturas, oferint en ellas gran varietat las portaladas, puix ja afectan com en Ripoll la mes complexa exornació, ja 's presentan formant sols una arcada de dovellas completament llisas com en l' Estany. Las finestras son del tipo ja conegut, ab columnas adossadas á la part interna de las jambas, sostenint arquivoltas en degradació, ó be en forma d' ull de bou, de círcols concentrichs. En temples de gran importancia se veu dividida la fatxada en tres cossos en sentit horizontal, separats á la vegada per tres taixas verticals qual divisió marcan contraforts llisos: en lo cos inferior s' obran los ingressos, lo segon te finestras, y lo mes alt dibuixa las vessants de la teulada. Aquesta última disposició en las fatxadas, digué, que 's podia observar en la Seu d' Urgell.

Insistent sobre las portaladas, afegí que aquestas s'obrien en lo gruix meteix del mur que disfressavan per medi d'arquivoltas en degradació, essent excepcional que s'obrissen en un cos sortint com en Ripoll y com es tant comú en sigles posteriors; y terminá l'estudi dels portals fent varias reflexions críticas y una minuciosa descripció del esmentat de Ripoll.

Las fatxadas laterals manifestá que eran de paraments llisos, perforadas per los finestrals que donan claror á la nau corresponent y adornadas per una llista d'arquets que sustitueix la cornisa; vegentse devegadas divididas per contraforts poch sortints.

Entrant en l'estudi especial dels ábsides, digué que 'ls de planta semicircular presentan son parament llis dividit comunment en varis compartiments en virtut de faixas de contrafort poch sortints; en los que semblan apoyar los arquets que coronan superiorment l'ábside, quedant, empero, alguns d'aquells, entre contrafort y contrafort, apoyats en mensuletas que tenen toscas esculturas. Devegadas per dessota de cada arquet ve á obrirse una finestreta, ab una sola arquivolta en degradació, oferintse aixís en lo conjunt del ábside una corona d'oberturas de delicat efecte, com se pot veure en los ábsides de Cardona, St. Pere de Casserras y del enderrocat St. Martí de Tagamanent; produhint encara mellor efecte quan los contraforts están sostituhits per pilastras semicirculars, com en Sta. María de Besalú y en dos dels poligonals de St. Cugat del Vallés, y en cambi, en sa forma mes senzilla, se presentan completament llisos com en l'Estany, sense contraforts ni arquets.

Exposá com las finestras dels ábsides s'obran en la part central no sempre á una meteixa alsada. La figura de las finestras es determinada per la del lloch ahont deuen desenrotllarse; aixís si predomina en lo parament l'alsada sobre la amplaria, la finestra resulta de figura aspillera, y aixís en l'Estany, ahont l'ábside es completament llis, la finestra que en ell s'obra se presenta de molt bonas proporcions y está adornada además d'una especie de guardapols cubert d'un escacat, que 's prolonga després en sentit horizontal, abrassant tot l'ábside, que divideix en duas porcions de desigual altura.

Per damunt del ábside, ó en lo central quan son tres ó mes, digué 'l conferenciant al posar fi al estudi d'aquestos, que 's destaca lo mur rematat en figura triangular, tancant la nau central, y que unas voltas es macís ó be 'l forada una obertura que sol ésser un ull de bou.

(Continuará).

NOUS DESCUBRIMENTS ARQUEOLÒGICHS

Á CABRERA DE MATARÓ.

Gracias á la amabilitat del Sr. D. Joan Rubio de la Serna, en qual propietat de Cabrera de Mataró s' han efectuat los descubriments arqueològichs indicats, podem donar compte de la importancia dels objectes trobats en las excavacions verificadas lo passat mes de Maig, com lo donàrem ja en aquest BOLLETÍ dels anteriorment descoberts.

Veigis lo que 'ns diu dit senyor en los següents párrafos que traduhim de sa atenta comunicació de 29 del corrent:

«Las indicadas trovallas tingueren lloch en una excavació que vaig practicar en Maig darrer, y consistiren en una sepultura d' un metre y mitj de profunditat per dos de diámetro aproximadament, en la qual hi havia quatre grans urnas cinerarias de forma cónica, y al seu voltant, com succeheix generalment ab las de sa classe, varis vasos y armas de mérit superior als trobats fins allavors y de suma importancia arqueológica per las inscripcions que apareixen en alguns dels primers, las quals venen á confirmar mes y mes la opinió dels renomnats arqueólechs MM. Lenormant y Birch que de comú consentiment la referiren á una época ante-romana en nostra pátria fentla remontár al sigle III ans de J. C. (1)

«Se distingeixen entre 'ls objectes exhumats en la expressada excavació, una gran copa ó *cántharus* d' argila roja envernissada de negre, panxa acanalada, peu curt, coll decorat ab garlanda de murtra de color roig grougench y ab las voras del meteix coll allargadas sobre las fortas ansas en forma de llenguetas. Sas dimensions son aquestas: alt 0^m202; diámetro de la cavitat per las referidas voras 0^m185; major desenrotllament, compresas las llenguetas 0^m33.

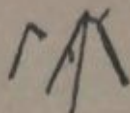
«Aquest notable exemplar porta aprop d' una de las ansas, en l' espay llís que queda entre l' acanalat de la panxa y l' arránch del coll, aquestos signes:

∩ 0812HAK+λ 12 ∩

qual caracter familiar ab certs signes alfabétichs primitius me sembla inductable, per mes que sa interpretació sia pera 'ls paleógrafos molt difícil, sinó impossible de fixar.

1) *Gazette archéologique de Paris*, Jàner de 1881.

«Segueix en mérit á aquest vas un *ascos* d' argila envernissada de negre blavench, afectant la forma d' un peu calsat ab la *solea* romana ó 'l *diabatrum* grech. Sas dimensions son: 0^m13 de llarch per 0^m057 d' alt, prenent aquesta última dimensió per la part del coll del peu, qual punt superior forma l' orifici d' entrada del líquit, aixís com lo de sortida vá sobre 'l taló y 'l constituheix la boca de la máscara d' un sátir. Se recomana aqueix vas per la intel·ligent delicadesa de son modelat y per portar en un dels costats del calsat aquestos signes:

fets raspant lo vernís.

«Major importancia si cab que 'ls dos anteriors revesteix una senzilla pátera d' argila roja sens vernís, semblant á altrás trobadas anteriorment, més ab la singularíssima circumstancia d' ostentar en sa superfície exterior la curta inscripció següent:

Ε Η Ε Ν Α Ν

qual caracter ibéric h no pot desconeixers. Aquets signes apareixen igualment incisos en lo vas sense estampilla, essent de creure que s' hi posarian en l' acte de la funebre cerimonia.

«En un dels grans plats envernissats trobats en la meteixa sepultura s' hi veuhén aquestos dos signes:

que com tots los senyalats anteriorment me semblan alfabétichs y fets ab instrument punxant després de cuyt lo vás. Los referits plats, bastants fets malbé per cert, se distingeixen dels obtinguts en altrás excavacions per portar al entorn del fons major nombre de palmetas estampadas; y l' un de ells, además, per haversel decorat interiorment ab garlanda de flors ó fullas de color blanquinós.

«Tocant á una de las urnas cinerarias aparegueren duas espasas, drete la una y doblugada l' altra, d' uns 80 centímetres de longitut; un *soliferreum* d' igual dimensió y adherit tot ell al costat de la primera espasa per efecte del rovell; y una notable abraçadera d' escut de ferro bastant artística en sa factura y perfectament conservada.»

Lo Sr. Rubio de la Serna afegeix en sa carta, que tan dits ob-

jectes com los demés trobats en la necrópolis, los té coleccionats en sa casa de St. Andreu de Llavaneras á la disposició dels aficionats y personas entesas que desitgin visitarlos durant las temporadas que resideix en aquella població.

La ASSOCIACIÓ, al agrahir per sa part la amable atenció de tan il·lustrat senyor, se complau en citar-lo com á exemple digne de ser imitat per son zel e inteligencia en la conservació d'aquells antichs testimonis de nostra historia primitiva.

EXCURSIONS

(*Extracte*)

TORNA-BOUS (Urgell) (particular) 29 d' Agost 1884, efectuada per lo soci D. Joseph M.ª Valls y Vicens.

Seguint la carretera en construcció que va de Tárrega á Balaguer, se trova á unas duas horas de la primera de ditas poblacions y á la dreta d'aquella, un poble d'aspecte bonich, encara que negrénch com casi tots los del Urgell, nomenat Torna-bous, precisament á curta distancia de la única curva que fá la carretera, puix allí trenca aquesta pera dirigir-se en línia recta d'uns 14 kilòmetres de llargada á Balaguer.

Desde Castellserá, habitual residencia durant lo temps de la estada á l' Urgell de nostre company, se dirigí ab sa familia á la casa dita d' En Manel de Torna-bous pera passarhi unas quantas horas d'esbarjo y amistat, essent rebút ab la clàssica hospitalitat dels antichs casals d'aquella encontrada de Catalunya; hospitalitat que arriba fins al punt d'honar al hoste ab la presidencia de cortesia en la taula, á donarli la mellor habitació, y á festejarlo de totas maneres pera ferli agradosa la estada. Visitá lo que de notable ó de curiós hi havia en lo poble, y, si l'amistat quedá agrahida per los obsequis rebuts, no restá menys satisfeta la curiositat. Aquesta pogué complaurers veyent en la iglesieta del poble un campanar románich de poca alsaria y un altar major compost d'un retaule notable, en cambi del qual s' oferiren quatre mil duros ó be la construcció d'un altre de nou. Afortunadament, pogué mes l'amor á lo antich que l'afició á lo novell, y pot admirarse, encara que un bon xich descuydat (tant, que en una y altra banda del altar y precisament en la cara d'una de las figuras respectivas hi ha clavat un candeler) lo referit retaule que representa la mort de María Santíssima y la adoració dels Sants Reys, en sas dos parts corresponents als costats de la Epístola y del Evangeli, essent totas las figuras d'una expressió y d'un colorit magnífichs.

La falta de llum no permeté apreciar tots los detalls d' una obra que no dupta en calificar de superior y que recomana á la atenció dels consocis per si un dia la ASSOCIACIÓ acordés una excursió oficial per aquellas terras.

Deixant lo poble, se bé proper d' ell com á un tir de pedra, se troba un casal casi del tot arrunat en sa part mes antiga, quin extensíssim llens de paret de pedra y alguna que altra finestra gòtica del primer temps y la basa ó sócol d' una garita seguida d' algun casi esborrat marlet, cridáren sa atenció fins al punt que no pogué menys de preguntar si era aquella casa la senyorial del poble, responéntseli afirmativament y manifestantli esser la dels Llúrias ó sia la dels nobles descendents del gran Roger de Lauria.

La concisió que han de tindre los resúmens pera 'l BOLLETÍ, no permet donar detalls que s' ampliarán en la memoria corresponent si 'l temps y las ocupacions ho consentian. Basti sapiguer que Cárles IV visitá aquella casa en ocasió de ser son propietari un tal D. Joan de Llúria, noble afamadíssim per son amor al conreu de las terras y per sa ilustració; y que mort aquest, passá á mans d' un seu germá, home abandonat y apatich del tot, en quin temps comensá la ruina d' aquell casal del que avuy se 'n veu no mes que una part en peu y lo demás per terra, inclusa la *cambrá del senyor Rey*, com s' anomenava la en que estigué lo esmentat Cárles IV, amenassant acabar de desapareixer lo que en cara avuy ne resta.

Es dato digne també de consignarse, que dita antiga casa dels Llúrias te sepultura en la iglesia del poble y que allí hi son enterrats tots ó casi tots los principals individus d' aqueixa memorable familia.

La pressa pera lo retorn, no permeté detindre mes temps á n' aquell poble, ahont no hi ha dupte s' hi trobaria alguna altra cosa notable y curiosa.

Respecte del paisatge deu indicarse que ofereix un camí sempre plá y casi sense accidents, pe 'l que 'ls ulls poden passejarse abarcant un dilatat horizó, sense que 'ls destorbi un turonet tant sols. Ab tot, qui no hage estat al Urgell no pot imaginarse l' encís y la melangía de sas incomporablas postas de sol.

COMUNICACIONS.

S' han rebut las següents:

De la Associació Catalanista de Reus donant compte del bon resultat que ha capigut á las gestions efectuadas pera impedir la traslació del es-

tabliment penal de Tarragona al històric y artístich cenobi de Santas Creus.

—De la Iltre. Obra laica de Santa María del Mar agraïnt l'interés de l'ASSOCIACIÓ envers las obras de restauració de tant prehuaba fàbrica, y exposant los motius que obligan á suspendre, per ara, la continuació dels treballs comensats.

NOVAS.

En la diada patronal de Ntra. Senyora de la Mercé, aparegué la històrica y venerada imatge d'igual invocació adornada ab una nova vestimenta que á mes del mérit artístich que revelan lo dibuix y brodat de la túnica y del mantell, deu principalment recomanarse per sa propietat estètica, ja que l'artista y la familia piadosa que costejá dita penyora, han volgut inspirarse en lo bon gust de las mes antigüas tradicions cristianas. Aixís es que 'l nou ropatge cau y s' extent ab perfecta naturalitat sobre la imatge esculpida, fentse visibles las arrugas y 'ls plechs del vestit, de manera que calcant sobre 'ls contorns de la imatge apareix aquesta ab forma y posició natural sentada en son sitial. Ab eixa novetat artistica desapareix felisment y per complert la forma acampanada ab que desgraciadament feya temps se la vestia, com á tantas otras que restan encara tapadas en nostres vells santuaris y antichs monastirs, y que son en veritat joyas de valua arqueològica.

En lo certamen celebrat lo 4 del present per lo «Cassino de Granollers» centre que 's distingeix per son entusiasme catalanista, han sigut premiats nostres consocis Srs. Franquesa y Comis, y Ubach y Vinyeta. Lo president del Jurat, individuo també de la ASSOCIACIÓ D. Marian Maspons y Labrós, llegí en l'acte á que 'ns referim un notable discurs, ahont se tractan, ab esperit eminentment patriòtich, las mes interessants qüestions á que ha donat lloch l'actual renaixement del esperit regional.

Han sigut cedits á la ASSOCIACIÓ los objectes y obras següents:

Per D. Pelegrí Casades: *Coblas y Goigs* de Ntra. Sra. dels Muns (parroquia de S. Boy del Llussanés); de Ntra. Sra. de la Quart y de Sant Maurici (abadiat de Sant Pere de la Portella); de Sant Sebastiá y de Ntra Sra. de Lourdes (Prats de Llussanés); disseny de la iglesia de Sant Andreu de la vila de Llanás (Prats de Llussanés). Per D. Joseph Piferrer: un dibuix á la ploma de la part superior de la creu de terme d'Esparraguera. Per la «Revista popular» *El Cruzado*, leyenda original per D. Francisco Hernando, Barcelona 1884. Per D. J. M. de Salamó: un dibuix á la ploma de las ruinas d' un torelló prop de la Bisbal. Per Eduart Támaro, delegat á Manresa: *Coplas* sobre la prodigiosa y memorable victoria del Bruch.